

Spánverjavígin 1615

The slayings of the Spaniards in 1615

*Sýning á vegum Snjáfjallaseturs
í samstarfi við Strandagaldur, Náttúrustofu Vestfjarða,
Vestfirði á miðöldum og Sögufélag Ísfirðinga.*

Spánverjavígin 1615

The slayings of the Spaniards in 1615

Árið 1615 var erfitt ár á Íslandi. Það voraði seint og hafis lá við landið langt fram á sumar og búpeningur féll umvörpum. Um mitt sumar komust þrjú basknesk hvalveiðiskip inn á Reykjarfjörð (syðri) á Ströndum. Þegar skipin ætluðu að halda heimleiðis í september skall á óveður og þau slitnuðu upp, rak á land og sukku. Flestir komust af (rúmlega 80) og komust norður fyrir Horn. Skipstjórnarnir Pétur de Aguirre og Stefán de Tellaria höfðu vetursetu með mönnum sínum á Vatneyri og komust síðan í skip um vorið en menn Marteins de Villafranca skiptust í tvo hópa; annar hópurinn hélt inn í Djúp en hinn til Bolungarvíkur og síðar Þingeyrar. 13. október voru Marteininn og 17 félagar hans vegnir í Æðey og á Sandeyri, en 5. október hafði hinum hópunum verið veitt fyrirsát á Fjallaskaga og voru þar 13 vegnir en einn komst undan til þeirra Péturs og Stefáns.

The year 1615 was a difficult year in Iceland with ice up to shores until late summer and considerable loss of livestock. In mid-summer three Basque whaling vessels got into Reykjarfjörður in Vestfirðir. When the ships were ready for departure in late September a terrible gale arose and the ships were driven on the rocks and crushed. Most of the crewmembers survived (approx. 80) and rounded Cape Horn. The captains Peter de Arguirre and Stephen de Tellaria wintered at Vatneyri and left for home the following year. The crew of Martin de Villafranca split into two groups; one entered Ísafjarðardjúp, the other went to Bolungarvík and later to Þingeyri. On October 13th Martin and the other 17 of his group were slayed at Æðey and Sandeyri in Ísafjarðardjúp, but on October 5th the rest of the crew were attacked on Fjallaskagi where 13 crew members were slayed but one managed to flee to Peter and Stephen.

Sigurður Sigursveinsson

Spánverjavígisdómar Ara í Ögri 1615 og 1616

Ari Magnússon's two verdicts on the killings of the Spaniards in 1615 and 1616

Ófögur lýsing Jóns lærða á framferði Ara Magnússonar sýslumanns í Ögri og liðsmanna hans í viðureign þeirra við spænska skipbrotsmenn hausti 1615 stýrir nú þeirri mynd sem Íslendingar hafa af svonefndum Spánverjavígum. Ekki verður *Sönn frásaga* Jóns dregin í efa, þótt ekki geti hún talist áreiðanleg í alla staði, en benda má á tvo dóma sem Ari lét ganga, fyrst í Súðavík 8. október 1615 og næst að Mýrum í Dýrafirði 26. janúar 1616. Í báðum dómum eru skipbrotsmenn dæmdir friðlausir og réttdræpir, enda þótti ljóst að ásetningur þeirra væri illur. Lýst er yfirgangi þeirra víða um sveitirog vísað til ákvæða í *Jónsbók* frá 1281 um óbótamál því til stuðnings að rétt sé að svipta þá lífi. Athugun á þessum dómum í samhengi við önnur skjöl frá sömu árum leiðir í ljós að Ari og dómsmenn hans töldu sig ekki eiga annarra kosta völ en að ganga til atlögu við Spánverja og drepa þá sem flesta.

The unsavoury description of the killing of Spanish whalers in 1615, written by Jón Guðmundsson, now governs the image contemporary Icelanders have of the so-called Spánverjavíg. Although not entirely reliable, this account will not be contested, but two verdicts instigated by sheriff Ari Magnússon in October 1615 and January 1616 should be pointed out. The Basques were considered as criminals for their wrongdoings after their ships were wrecked and in accordance with the Icelandic lawbook of 1281 it was decided that the only right thing to do was to kill as many of them as possible.

Jón Guðmundsson lærði

Jón Guðmundsson the Learned

Jón Guðmundsson lærði var sjálfmenntaður alþýðumaður af Ströndum. Um títugt er hann orðinn fyrsta flokks skrifari og virðist einnig hafa verið þekktur fyrir myndverk sín sem því miður hafa ekki varðveist. Jón var einnig afkastamikill rithöfundur og stór hluti þess sem eftir hann liggur er sjálfsævisögulegt. Þar á meðal eru frásagnir hans af hvalveiðimönnum við Strandir en án þeirra væru heimildir okkar fátækar um samskipti þeirra við Íslendinga. Rit Jóns leiða okkur í Steingrímsfjörð þar sem hann ólst upp og segir að þar hafi Spánverjar haft aðsetur nokkur fyrstu sumrin sem þeir voru á Ströndum. Ekki nefnir Jón nákvæma staðsetningu en örnefni og sagnir drógu athyglina að Strákatanga við Hveravík og rústum sem þar var að finna.

Jón Guðmundsson the Learned was a farmer's son from a relatively remote part of Strandir region. Twenty years of age he had become an excellent scribe and seems to have been well known for paintings and carving though no such works have survived. Today he is known for his writings, many of which are autobiographical. Among those are works telling of the arrival of Spanish whalers in Strandir. Without them our knowledge of relations between Icelanders and whalers would be extremely limited. Jón's writings lead us to Steingrímsfjörður where he says the whalers stayed during the first summers. He does not give an exact location but local legends and place-names pointed to ruins in Hveravík where a preliminary excavation was carried out in the autumn of 2005.

Magnús Rafnsson

"Lingua franca" - basknesk-íslensk tvítyngd orðasöfn á 17. öld

"Lingua franca" - the Basque-Icelandic bilingual vocabularies of the 17th century

Baskneskir sjómenn komu til Íslands og annarra landa við norðanvert Atlantshaf til að stunda hvalveiðar. Eitt það athyglisverðasta við dvöl þeirra á Íslandi er tvö basknesk-íslensk orðasöfn frá 17. öld, sem varðveitt eru á Stofnun Árna Magnússonar í Reykjavík. Nicolaas Gerardus Hendricus Deen rannsakaði þessi orðasöfn við Háskólann í Leiden 1937 og gróf upp nokkra vitneskju um þau. Þessi orðasöfn hafa orðið til sem viðskiptatungumál milli þjóðanna og voru nefnd "lingua franca".

Basque sailors arrived to Iceland and other parts of the North Atlantic in their whaling activities. One of the most interesting features are the two Basque-Icelandic vocabularies from the XVIIth century, conserved at the Arni Magnusson Institute in Reykjavik. Nicolaas Gerardus Hendricus Deen's doctoral dissertation in the University of Leiden (1937) offered us the opportunity of knowing these vocabularies. These vocabularies were developed as a business language between the countries and were called "lingua franca".

Hvalveiðar Baska við Íslandsstrendur

Basque whaling off the Coasts of Iceland

Safnritið *Itsasoa: El Mar de Euskalerrria. La Naturaleza, el Hombre y su Historia*, útgefið í San Sebastián 1987, er rækilegasta samantekt sem um getur á hvalveiðum Baska við Íslandsstrendur. Þar setur Selma Huxley Barkham fram þá skoðun sem hún itrekar í samantekt sinni "Basque Coast of Newfoundland" að Baskar einbeittu sér á sextánda öld fyrst og fremst að ströndum Kanada þar sem þeir stunduðu bæði veiðar á Íslandssléttbak og Grænlandssléttbak, þorski og sel. - Baskar sóttu því ekki inn á Íshafið eða að ströndum Íslands fyrr en á þeirri sautjándu. Erfitt er að tímasetja slíkt nákvæmlega en ljóst má vera að fyrstu leiðangrarnir sem koma til Vestfjarða gagnert með hvalveiðar í huga komu þangað árið 1613 og Baskar héldu áfram þeim veiðum fram til ársins 1615 en þá urðu ákveðin kaflaskipti í samskiptum Baska og Íslendinga sem víðar við strendur Norður-Atlantshafsins.

The book Itsasoa: El Mar de Euskalerrria. La Naturaleza, el Hombre y su Historia, published in San Sebastián 1987, is so far the most thorough study of Basque whaling off the coasts of Iceland. In Itsasoa Selma Huxley Barkham puts forward her opinion repeated in "Basque Coast of Newfoundland" - that Basques concentrated their efforts in the sixteenth century towards the coasts of Canada for the hunting of right whales, cod and seals. - Basques did not enter the arctic ocean until in the seventeenth century and consequently the coasts of Iceland. It is difficult to date precisely when Basques start sailing to the coasts of Iceland - it is however well documented that the first whaling expeditions reaching the coasts of the West Fjords came in the spring of 1613 and Basques continued sailing to Iceland until 1615 when there was a certain change in the relation of Icelanders and Basques as in other places off the coasts of the North Atlantic.

Trausti Einarsson

Voru Spánverjavígin fjöldamorð?

Were the killings of the Basque whalers a massacre?

Hafi Spánverjavígin verið fjöldamorð eru þau einu fjöldamorðin sem vitað er um að hafi verið framin á Íslandi. Aftur á móti eru atburðir sem þessir því miður algengir í veraldarsögunni, ekki síst á síðusta árhundraði. Undanfarna áratugi hafa farið fram viðtækar rannsóknir á slíkum fjöldamorðum og hefur safnast fyrir mikil þekking um þau. Hafa heimspekingar, sagnfræðingar og félagsfræðingar, meðal annarra, reynt að skilja hvað það er sem veldur því að tiltölulega siðmenntuð samfélög taka upp á því að murka lífið úr hluta íbúa þeirra. Skýringa er leitað í samfélagsgerðinni, í eðli stjórn málaumræðunnar og almennt í orðræðunni í samfélaginu.

If the killing of the Basque whalers in Iceland in 1615 were a massacre it is the only known massacre to have taken place in Iceland. Regretably, events such as this are not uncommon in the history of humanity, especially over the last century. During the last decades, important and extensive research has been done on massacres and genocide and knowledge has grown considerably on this difficult subject. Historians, philosophers and sociologists, among others, have tried to understand better what makes comparatively civilized societies resort to killing a part of their population. Explanations have been sought in the social structure, in the nature of political discussion and in the general discourse in the societies in question.

